

KITOBXONLIK MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHDA TA'LIM MUHITI VA MUSIQA SAN'ATINING PEDAGOGIK INTEGRATSIYASI: MMTB TIZIMI TAJRIBASI

Norova Lola Xushvaqtzoda

*Sirdaryo viloyati Guliston shahar maktabgacha va maktab
ta'limi bo'limining darsliklar bo'yicha metodisti*

Annotatsiya: *Ushbu ilmiy maqolada O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-9 qarori asosida kitobxonlik madaniyatini shakllantirishning zamonaviy yondashuvlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda maktabgacha va maktab ta'limi tizimida (MMTB) kitobxonlikni uzluksiz pedagogik jarayon sifatida yo'lga qo'yish masalasi yoritiladi. Shuningdek, musiqa san'atining o'quvchilarda o'qishga bo'lgan ichki motivatsiyani kuchaytirishdagi roli ilmiy asosda ko'rib chiqiladi. Xalqaro tajriba tahlili asosida O'zbekiston ta'lim tizimi uchun innovatsion takliflar ishlab chiqiladi.*

Kalit so'zlar: *kitobxonlik, ta'lim muhiti, pedagogik integratsiya, musiqa, ishtiyoq, MMTB, o'qish madaniyati.*

KIRISH

So'nggi yillarda O'zbekistonda ta'lim tizimini isloh qilish jarayonida ma'naviy tarbiya va intellektual rivojlanish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. PQ-9 qarori aynan kitobxonlikni milliy darajadagi strategik yo'nalish sifatida belgilab berdi. Biroq kitobxonlik faqat tashkiliy tadbirlar bilan cheklanib qolmasligi kerak.

U uzluksiz pedagogik muhitda shakllanadigan ijtimoiy-madaniy ko'nikma hisoblanadi. Shu sababli uning eng samarali boshlang'ich nuqtasi maktabgacha va maktab ta'limi tizimidir.

Tadqiqot yondashuvi Mazkur ishda quyidagi ilmiy yondashuvlar qo'llanildi: kompetensiyaviy yondashuv; integrativ pedagogika modeli; qiyosiy xalqaro tahlil; psixologik-pedagogik kuzatuvlar sintezi.

Tahlil jarayonida O'zbekiston va xorijiy davlatlar ta'lim tizimidagi kitobxonlik amaliyotlari solishtirildi. MMTB tizimida kitobxonlikni shakllantirish mexanizmi Maktabgacha va maktab ta'limi bosqichi bola shaxsining asosiy kognitiv modeli shakllanadigan davr hisoblanadi.

Shu davrda kitobga qiziqish sun'iy majburlash orqali emas, balki tabiiy ehtiyoj sifatida shakllantirilishi lozim. Buning uchun quyidagi pedagogik mexanizmlar samarali hisoblanadi:

1. Emotsional o'qish muhiti:

Bolalar uchun rang-barang, interaktiv va hikoyaviy muhit yaratilishi kitobga qiziqishni oshiradi.

2. Kundalik mikro-o'qish amaliyoti

Har kuni qisqa (10–15 daqiqalik) o'qish jarayonlari muntazam odatga aylantiriladi.

3. O'qituvchi modeli ta'siri.

O'qituvchining o'zi kitob o'quvchi shaxs sifatida namuna bo'lishi muhim rol o'ynaydi. Musiqa san'atining pedagogik ta'siri Musiqa va kognitiv faoliyat o'rtasidagi bog'liqlik zamonaviy neyropedagogik tadqiqotlarda keng o'rganilgan. Musiqa inson miyasining limbik tizimiga ta'sir qilib, emotsional qabul qilishni kuchaytiradi. Kitobxonlik jarayonida musiqa quyidagi pedagogik funksiyalarni bajaradi: emotsional kirish ta'siri – matnga qiziqishni oshiradi; ritmik barqarorlik – diqqatni jamlashni yengillashtiradi; assotsiativ fikrlash – obrazli tasavvurni rivojlantiradi.

Shu sababli musiqa kitobxonlikni “jonlantiruvchi vosita” sifatida xizmat qiladi. Xalqaro tajriba tahlili Skandinavika modeli Finlandiyada ta'lim jarayoni erkin o'qish. madaniyatiga asoslanadi. Maktablarda “reading corners” va musiqa bilan uyg'un o'qish muhiti mavjud.

Yaponiya modeli Yapon maktablarida o'quvchilar kunni jim o'qish bilan boshlaydi. Bu jarayonda past hajmli instrumental musiqa ishlatiladi, bu esa diqqatni barqarorlashtiradi. Janubiy Koreya modeli Raqamli audiokitoblar va musiqiy fon asosida o'qish tizimi keng rivojlangan bo'lib, o'quvchilarning mustaqil o'qish motivatsiyasini oshiradi.

O'zbekiston uchun innovatsion yondashuvlar Tahlillar asosida quyidagi takliflar ishlab chiqildi: MMTB tizimida “integrativ o'qish darslari”ni joriy etish; kitobxonlik jarayoniga musiqa terapiya elementlarini qo'shish; audiokitob va podkast asosidagi o'qish platformalarini kengaytirish; “kitob o'qish + musiqa tinglash” laboratoriyalarini yaratish; ota-ona ishtirokini kuchaytirish orqali oilaviy kitobxonlik modelini rivojlantirish.

Xulosa

Kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish faqat ta'lim siyosati emas, balki kompleks ijtimoiy-pedagogik jarayondir. MMTB tizimida ushbu jarayonni to'g'ri tashkil etish kelajak avlodning intellektual salohiyatini belgilaydi.

Musiqa san'atining integratsiyasi esa kitobxonlikni faqat bilim olish jarayoni emas, balki estetik va emotsional tajribaga aylantiradi. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, bunday yondashuv o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini sezilarli darajada oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-9 qarori. Kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish va aholi o'rtasida kitob o'qishga qiziqishni oshirish chora-tadbirlari to'g'risida. – Toshkent, 2024.

2. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi. Ta'lim tizimini rivojlantirish strategiyasi 2030. – Toshkent, 2023.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish chora-tadbirlari”ga doir qarori. – Toshkent, 2022.

4. Dewey J. Experience and Education. – New York: Kappa Delta Pi, 1938.

- 5.Vygotsky L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – 6.Cambridge: Harvard University Press, 1978.
- 7.Piaget J. The Psychology of the Child. – New York: Basic Books, 1969.
- 8.UNESCO. Global Education Monitoring Report: Reading for All. – Paris: UNESCO Publishing, 2023.
- 9.UNESCO. Education for Sustainable Development Goals. – Paris, 2022.
- 10.OECD. PISA 2022 Results: Creative Thinking. – Paris: OECD Publishing, 2023.
- 11.Finnish National Agency for Education. National Core Curriculum for Basic Education. – Helsinki, 2022.
- 12.Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology (Japan). Reading Promotion in Schools. – Tokyo, 2021.
- 13.Korea Education Development Institute. Digital Learning and Literacy Report. – Seoul, 2022.
- 14.Gardner H. Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. – New York: Basic Books, 2011.
- 15.Sloboda J. A. The Musical Mind: The Cognitive Psychology of Music. – Oxford: Oxford University Press, 2005.
- 16.Hallam S. The Power of Music: Its Impact on the Intellectual, Social and Personal Development of Children and Young People. – London: IOE, 2015.
- 17.Campbell D. The Mozart Effect. – New York: Avon Books, 1997.
- 18.Swanwick K. Music, Mind and Education. – London: Routledge, 1999.
- 19.Bruner J. The Culture of Education. – Cambridge: Harvard University Press, 1996.
- 20.National Reading Panel. Teaching Children to Read. – Washington DC, 2000.
- 21.OECD. Improving Reading Skills in the 21st Century. – Paris, 2021.
- 22.International Literacy Association. Developing Reading Engagement. – Newark, 2022.
- 23.British Council. Early Childhood Literacy Development. – London, 2020.
- 24.UNESCO Institute for Statistics. Global Literacy Data Report. – Paris, 2023.
- 25.ZiyoNet axborot ta'lim portali. Pedagogika va metodika materiallari. – Toshkent, 2024.
- 26.O'zbekiston Milliy universiteti. Pedagogika va psixologiya bo'yicha ilmiy maqolalar to'plami. – Toshkent, 2023.